

PRIRUČNIK

ZA OPŠTI DIO STRUČNOG ISPITA ZDRAVSTVENIH RADNIKA

SADRŽAJ:

- Osnovi ustavnog sistema
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti
- Zakon o zdravstvenom osiguranju
- Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata
- Oblast radnih odnosa
- Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju
- Kantonalni propisi iz oblasti zdravstva

Tuzla, oktobar 2023. godine

USTAVNI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE

Ustav je najviši pravni akt jedne države odnosno društveno-političke zajednice koja ima elemente države.

Svi zakonski akti moraju biti usaglašeni sa Ustavom, odnosno podzakonski akti ne smiju biti u suprotnosti sa zakonima.

Ustavni sistem predstavlja cjelinu ustavnih načela i normi kojim se uređuju državno, ekonomsko i političko uređenje, državna organizacija i funkcije njenih organa.

Ustavni sistem Bosne i Hercegovine čine Ustav Bosne i Hercegovine, Ustav Federacije sa ustavima kantona i Ustav Republike Srpske. Ustav Bosne i Hercegovine čini osnovu i ima primat u odnosu na ustavnopravne norme entiteta. Isto tako, Ustav Federacije BiH nadređen je ustavima kantona, kao federalnih jedinica.

Bosna i Hercegovina je složena država koja se sastoji od dva entiteta sa visokim stepenom autonomije – Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske i Brčko Distrikta. Entitetima je data mogućnost da samostalno urede svoje modele organizacije vlasti i upravljanja.

Kantoni su svojim ustavima predvidjeli određene specifičnosti. Ustav, zakoni i propisi organa Bosne i Hercegovine, obavezujući su za entitete.

OPĆI OKVIRNI SPORAZUM ZA MIR U BOSNI I HERCEGOVINI

Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, parafiran 21.11.1995. u Dejtonu i potpisan 14.12.1995. godine u Parizu, sadrži 11 aneksa.

Aneks IV Sporazuma sadrži Ustav BiH, kao najviši pravni i politički akt jedne države. Ustav je stupio na snagu po potpisivanju Općeg okvirnog sporazuma za mir kao ustavni akt kojim se amandmanski mijenja i nadređuje Ustav Republike Bosne i Hercegovine. Ustavom BiH utvrđena je obaveza entitetima da u roku od tri mjeseca od njegovog stupanja na snagu amandmanski izmijene i usklade svoje ustave sa Ustavom BiH.

U 12 članova Ustava BiH utvrđeni su: kontinuitet, demokratski principi, sastav, kretanje roba, usluga, kapitala i osoba, glavni grad, simboli i državljanstvo BiH, ljudska prava i osnovne slobode, nadležnosti i odnosi između institucija BiH i entiteta, Parlamentarna skupština, Predsjedništvo i Vijeće ministara, Ustavni sud, Centralna banka i izmjene i dopune Ustava Bosne i Hercegovine.

Opći okvirni sporazum sadrži 11 aneksa:

1. Vojni aspekt mirovnog rješenja
2. Međuentitetska granica
3. Izbori
4. Ustav BiH
5. Arbitraža
6. Ljudska prava
7. Izbjeglice i raseljene osobe
8. Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika
9. Javna preduzeća
10. Civilna provedba
11. Međunarodne policijske snage

USTAV BOSNE I HERCEGOVINE

BOSNA I HERCEGOVINA

Kontinuitet, demokratski principi i sastav

Republika Bosna i Hercegovina, čije je zvanično ime od stupanja na snagu Općeg sporazuma o miru "Bosna i Hercegovina", nastavila je svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država, sa unutrašnjom strukturom i sa postojećim međunarodno priznatim granicama. Ona ostaje država članica Ujedinjenih naroda i može kao Bosna i Hercegovina zadržati članstvo.

Bosna i Hercegovina je demokratska država, koja funkcioniра u skladu sa zakonom i na osnovu slobodnih i demokratskih izbora.

Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske I Brčko Distrikta.

Ustavom se garantira sloboda kretanja širom Bosne i Hercegovine, te da BiH i entiteti neće ometati punu slobodu kretanja osoba, roba, usluga i kapitala širom BiH i da nijedan entitet neće provoditi bilo kakvu kontrolu na granici između entiteta.

Glavni grad BiH je Sarajevo.

BiH će imati one simbole koje svojom odlukom odredi Parlamentarna skupština i potvrti Predsjedništvo BiH.

Državljanstvo

Postoji državljanstvo BiH, i državljanstvo svakog entiteta, koje regulišu sami entiteti pod uvjetom da:

1. Svi državljani bilo kojeg entiteta su, samim tim državljani BiH.
2. Nijedna osoba ne može biti lišena državljanstva BiH ili državljanstva entiteta ili na drugi način ostavljena bez državljanstva.
3. Sve osobe koje su bile državljani Republike BiH neposredno prije stupanja na snagu Ustava BiH su državljani BiH.
4. Državljanin BiH mogu imati državljanstvo druge države, pod uvjetom da postoji bilateralni ugovor između BiH i te države.
5. Državljanin BiH u inozemstvu uživa zaštitu BiH. Svaki entitet može izdavati pasoše BiH svojim državljanima. BiH može izdavati pasoše onim državljanima kojima pasoš nije izdao entitet.

LJUDSKA PRAVA I OSNOVNE SLOBODE

Demokratski karakter ustavnog uređenja može se cijeliti stepenom garancije ljudskih prava i sloboda. Ovim pravima štite se tjelesni, duhovni, politički, kulturni, ekonomski i socijalni integritet i ljudsko dostojanstvo svake osobe.

Sva lica na teritoriji BiH uživaju ljudska prava i slobode, što uključuje:

1. Pravo na život,
2. Pravo osobe da ne bude podvrgnuta mučenju niti nečovječnom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni,
3. Pravo osobe da ne bude držana u ropstvu ili potčinjenosti ili na prisilnom ili obaveznom radu,
4. Pravo na osobnu slobodu i sugurnost,
5. Pravo na pravično saslušanje u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi sa krivičnim postupkom,
6. Pravo na privatni i porodični život, dom i prepisku,
7. Slobodu misli, savjesti i vjere,
8. Slobodu izražavanja,
9. Slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima,
10. Pravo na brak i zasnivanje obitelji,
11. Pravo na imovinu,
12. Pravo na obrazovanje,
13. Pravo na slobodu kretanja i prebivalište.

Sve osobe u BiH će biti slobodne od diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što su: spol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno i socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status. Ustavom BiH se posebno ističe pravo svih izbjeglica i raseljenih osoba da se slobodno vrate u svoje domove.

NADLEŽNOSTI I ODNOSI IMEĐU INSTITUCIJA BIH I ENTITETA

Nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine

Ustavom BiH navedene su sljedeće oblasti koje su u nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine:

1. Vanjska politika,
2. spoljnotrgovinska politika,
3. carinska politika,
4. monetarna politika,
5. finansiranje institucija,
6. politika i reguliranje pitanja imigracije, izbjeglica i azila,
7. provođenje međunarodnih i međuentitetskih krivičnopravnih propisa, uključujući i odnose sa Interpolom,
8. uspostavljanje i funkcioniranje zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih sredstava,
9. reguliranje međuentitetskog transporta,
10. kontrola zračnog prometa.

Nadležnosti entiteta

Entiteti su nadležni za sve vladine funkcije i ovlašćenja koja nisu Ustavom BiH povjerena institucijama BiH.

Entiteti će se u potpunosti pridržavati Ustava, kojim se stavljaju van snage zakonske odredbe BiH i ustavne i zakonske odredbe entiteta koje mu nisu saglasne.

INSTITUCIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Parlamentarna skupština BiH

Parlamentarna skupština ima dva doma:
Predstavnički dom i Dom naroda koji se sastaju u Sarajevu.

Predstavnički dom se sastoji od 42 člana, od kojih se dvije trećine biraju sa teritorije Federacije, a jedna trećina sa teritorije Republike Srpske. Članovi Predstavničkog doma biraju se neposredno iz svog entiteta. Članovi oba doma Parlamentarne skupštine imaju poslanički imunitet, što znači da ne mogu biti pozvani na krivičnu ili građansku odgovornost u pogledu bilo kojeg čina izvršenog u okviru dužnosti u Parlamentarnoj skupštini.

Parlamentarna skupština BiH je nadležna za:

- Donošenje zakona potrebnih za provođenje odluka Predsjedništva BiH
- Odlučivanje o izvorima i iznosu sredstava za rad institucija BiH i za međunarodne obaveze BiH.
- Odobravanje budžeta za institucije BiH,
- Odlučivanje o saglasnosti za ratifikaciju ugovora,

Da bi bile usvojene, sve zakonodavne odluke moraju biti odobrene od oba doma. Odluke Parlamentarne skupštine neće stupiti na snagu prije nego što se objave.

Dom naroda se sastoji od 15 delegata, od kojih su dvije trećine iz Federacije /uključujući pet Hrvata i pet Bošnjaka/ i jedna trećina iz Republike Srpske /pet Srba/.

Predsjedništvo BiH

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine se sastoji od tri člana: jednog Bošnjaka, jednog Hrvata, od kojih se svaki bira neposredno sa teritorije Federacije, i jednog Srbina, koji se bira direktno sa teritorije Republike Srpske.

Mandat članova Predsjedništva je četiri godine. Članovi Predsjedništva se mogu kandidirati još jednom, a iza toga se ne mogu kandidirati za četiri godine. Članovi Predsjedništva imenuju između sebe jednog člana za predsjedavajućeg. U prvom mandatu Predsjedništva predsjedavajući je onaj član koji je dobio najveći broj glasova na izborima.

Predsjedništvo Bosne i Hercegovine nadležno je za:

- vođenje vanjske politike BiH,
- imenovanje ambasadora,
- predstavljanje BiH u međunarodnim i evropskim organizacijama,
- vođenje pregovora za zaključenje međunarodnih ugovora BiH, otkazivanje i, uz saglasnost Parlamentarne skupštine, ratificiranje međunarodnih ugovora,
- izvršavanje odluka Parlamentarne skupštine,
- predlaganje godišnjeg budžeta Parlamentarnoj skupštini,
- podnošenje izvještaja o rashodima Predsjedništva Parlamentarnoj skupštini na njen zahtjev.

Predsjedništvo će nastojati da usvoji sve odluke putem konsenzusa.

Svaki član Predsjedništva, po službenoj dužnosti, vrši funkciju civilnog zapovjednika oružanih snaga.

Vijeće ministara BiH

Predsjedništvo BiH imenuje predsjedavajućeg Vijeća ministara BiH. Predsjedavajući će imenovati ministra vanjskih poslova, ministra vanjske trgovine i druge ministre po potrebi. Predsjedavajući ministri zajedno sačinjavaju Vijeće ministara i odgovorni su za provođenje politike i odluka BiH u oblastima iz ustavnih nadležnosti BiH. Vijeće ministara podnosi ostavku ukoliko mu Parlamentarna skupština izglasa nepovjerenje.

Ustavni sud BiH

Ustavni sud Bosne i Hercegovine se sastoji od 9 članova.

Ustavni sud BiH podržava Ustav BiH i vrši zaštitu ustavnosti i zakonitosti.

1. Ustavni sud je jedini nadležan da odluči o bilo kojem sporu koji se javlja po Ustavu BiH između dva entiteta
2. Ustavni sud takođe ima drugostepenu /apelacionu/ nadležnost u pitanjima koja su sadržana u Ustavu BiH kada ona postanu predmet spora zbog presude bilo kojeg suda u BiH.

3. Ustavni sud je nadležan u pitanjima koja su mu prosljeđena od bilo kojeg suda u BiH u pogledu toga da li je zakon usaglašen sa Ustavom BiH, sa zakonima BiH.

Bitno je istaći da su odluke Ustavnog suda BiH konačne i obavezujuće.

Centralna banka BiH

Prvi upravni odbor Centralne banke sastoji se od: guvernera i tri člana, od kojih su dva iz Federacije /jedan Bošnjak, jedan Hrvat, koji zajedno imaju jedan glas/ i jedan iz Republike Srpske, s mandatom od 6 godina. Guverner neće biti državljanin BiH, niti bilo koje susjedne države. U slučajevima podjednakih glasova, glas guvernera je odlučujući.

Finansije

Parlamentarna skupština BiH svake godine, usvaja budžet koji pokriva izdatke neophodne za izvršavanje nadležnosti institucija BiH i međunarodne obaveze BiH.

Federacija BiH osigurava dvije trećine, a Republika Srpska jednu trećinu prihoda koji su potrebni za budžet.

Opće odredbe

U općim odredbama Ustava BiH utvrđeno je da ni jedna osoba koja se nalazi na izdržavanju kazne, izrečene presudom Međunarodnog tribunala za bivšu Jugoslaviju, i niti jedna osoba koja je pod optužnicom Tribunala, ne može biti kandidat ili imati bilo koju naimenovanu, izbornu ili drugu javnu funkciju na teritoriji BiH.

Amandmanska procedura

Ustavom BiH utvrđena je amandmanska procedura za njegove izmjene. Ustav može biti mijenjan ili dopunjavan odlukom Parlamentarne skupštine. Ustavom BiH je utvrđeno ograničenje, tako da se ni jednim amandmanom na Ustav ne može eliminirati, niti umanjiti bilo koje od prava i sloboda navedenih u Ustavu.

Stupanje na snagu

Ustav BiH stupio je na snagu po potpisivanju Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao ustavni akt kojim se amandmanski mijenja i nadređuje Ustav Republike Bosne i Hercegovine.

USTAV FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Nakon potpisivanja Vašingtonskog sporazuma, koji je sadržavao i tekst Nacrta Ustava Federacije BiH, ustavotvorna skupština Federacije BiH je 30. marta 1994. godine usvojila Ustav Federacije BiH, koji je stupio na snagu istog dana u ponoć.

Uspostavljanje Federacije Bosne i Hercegovine

Federacija BiH jedan je od dva entiteta od kojih se sastoji država BiH i ima svu vlast, ovlaštenja i odgovornosti koje Ustavom BiH nisu izričito u nadležnosti institucija BiH.

Glavni grad Federacije je Sarajevo.

Federacija BiH ima grb, zastavu, himnu i pečat, kao i druge simbole, o kojima odlučuje Parlament Federacije Bosne i Hercegovine.

Službeni jezici Federacije BiH su bosanski i hrvatski jezik. Službeno pismo je latinica. Ostali jezici se mogu koristiti kao sredstva komunikacije i nastave.

Ljudska prava i osnovne slobode

Federacija Bosne i Hercegovine osigurava primjenu najviše razine međunarodno priznatih prava i sloboda.

Ustavom Federacije BiH se posebno garantira da će sve osobe na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine uživati slijedeća prava:

Pravo na život, na slobodu time da su hapšenje i pritvor dozvoljeni samo po zakonu, na jednakost pred zakonom, na zabranu svake diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, polu, jeziku, religiji ili vjerovanju, političkim ili drugim uvjerenjima, nacionalnom ili socijalnom porijeklu, pravo na pravičan krivični postupak na zabranu mučenja, okrutog i nehumanog postupanja ili kažnjavanja, pravo na privatnost na slobodu kretanja, na azil, na zaštitu obitelji i djece, na imovinu, na temeljne slobode: slobodu govora i štampe, slobodu mišljenja, savjesti i uvjerenja, slobodu religije, uključujući privatno i javno vjeroispovijedanje, slobodu okupljanja, slobodu udruživanja, uključujući slobodu osnivanja i pripadanja sindikatima, te slobodu neudruživanja, slobodu na rad, na obrazovanje, na socijalnu zaštitu, na zdravstvenu zaštitu, na utočište i na zaštitu manjina i potencijalno ugroženih grupa.

Pored ovih prava, svi građani uživaju prava na osnivanje i pripadanje političkim strankama i na politička prava: da biraju i da budu birani.

Sve izbjeglice i raseljene osobe imaju pravo na slobodan povratak u prebivališta iz kojih su prognani. Sve osobe imaju pravo, u skladu sa Aneksom VII Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH, na povrat ukupne imovine

oduzete tokom etničkog progona, te na nadoknadu ukupne imovine koja im se ne može vratiti.

Ombudsmeni

Ustavom Federacije BiH ustanovljena su tri ombudsmena: jedan Bošnjak, jedan Hrvat i jedan koji predstavlja ostale.

Svaki ombudsman, imenuje jednog ili više zamjenika, posebno u općinama u kojim nacionalna struktura stanovništva ne odražava nacionalnu strukturu kantona kao cjeline. Trajanje mandata ombudsmena i njihovih zamjenika je do dobi od 70 godina, ukoliko ne podnesu ostavku ili ne budu smijenjeni.

Ombudsmeni su dužni štiti ljudsko dostojanstvo, prava i slobode zajamčene Ustavom.

Ombudsmeni su nezavisni u vršenju svojih funkcija i ni jedna osoba ili organ vlasti se ne smiju miješati u te funkcije.

Ombudsmeni su dužni čuvati tajnost dobivenih informacija. Ombudsman ima pravo tražiti pomoć sudske policije.

PODJELA NADLEŽNOSTI IZMEĐU FEDERALNE I KANTONALNE VLASTI

U okviru svojih ovlaštenja, Federacija samostalno donosi svoj Ustav, zakone i druge propise koji moraju biti u skladu sa Ustavom BiH i ne mogu biti ograničeni od vlasti BiH.

Ustavom Federacije BiH utvrđena je isključiva nadležnost Federacije BiH, zajedničke nadležnosti Federacije BiH i nadležnost kantona.

STRUKTURA FEDERALNE VLASTI

ZAKONODAVNA VLAST FEDERCIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Parlament Federacije

Parlament Federacije sastoji se od dva doma: Predstavničkog doma i Doma naroda.

Predstavnički dom Federacije BiH se sastoji od 140 poslanika. Mandat poslanika u Predstavničkom domu je četiri godine.

Poslanici u Predstavničkom domu biraju se demokratskim putem na neposrednim izborima, tajnim glasanjem, na teritoriji cijele Federacije. Svaki birač ima pravo glasati za bilo koju registriranu stranku.

Svaki birač sa pravom glasa može biti poslanik u Predstavničkom domu.

Dom naroda Federacije BiH se sastoji od trideset delegata Bošnjaka i trideset delegata Hrvata, kao i ostalih delegata čiji je broj u istom omjeru prema šezdeset.

Mandat delegata u Domu naroda je četiri godine. Broj delegata koji se bira za Dom naroda u svakom kantonu je proporcionalan nacionalnoj strukturi stanovništva kantona.

Svaki dom, iz reda svojih članova, bira predsjedavajućeg i zamjenika predsjedavajućeg doma, koji ne mogu biti iz istog konstitutivnog naroda i donosi svoje poslovne. Svaki dom radi javno, osim u izuzetnim slučajevima.

Članovi oba doma Parlamenta Federacije BiH uživaju poslanički imunitet i ne mogu biti krivično gonjeni niti odgovorni u građanskom postupku za bilo koju rdnju učinenu u vršenju svoje funkcije.

Odluke Parlamenta Federacije BiH zahtijevaju potvrdu oba doma.

IZVRŠNA VLAST FEDERACIJE BIH

Predsjednik i potpredsjednik Federacije BiH

Predsjednik Federacije BiH predstavlja i zastupa Federaciju BiH i šef je federalne izvršne vlasti.

Izbor za predsjednika i potpredsjednika Federacije BiH zahtjeva prihvatanje oba kandidata zajednički, većinom glasova u Predstavničkom domu, a zatim većinom glasova u Domu naroda. Izabrane osobe će naizmjenično po jednu godinu biti predsjednik Federacije BiH, a zatim potpredsjednik Federacije BiH, u periodu od četiri godine.

Vlada Federacije BiH

Predsjednik Federacije BiH uz saglasnost potpredsjednika Federacije BiH imenuje Vladu Federacije BiH. Imenovanje zahtjeva potvrdu većinom glasova poslanika u Predstavničkom domu.

Vlada se može smijeniti bilo odlukom predsjednika Federacije BiH ili izglasavanjem nepovjerenja Vladi većinom glasova u svakom od domova Parlamenta Federacije BiH.

Vlada Federacije BiH sastoji se od premijera koji je predsjednik vlade, zamjenika premijera i ministara.

Vlada Federacije BiH je ovlašćena donositi uredbe sa zakonskom snagom u slučaju opasnosti po zemlju kada Parlament Federacije BiH nije u mogućnosti to učiniti.

SUDSKA VLAST FEDERACIJE BIH

Sudsku funkciju u Federaciji BiH vrše sudovi Federacije BiH:

1. Ustavni sud
2. Vrhovni sud

Sudska vlast u Federaciji BiH je samostalna i nezavisna.

Sudovi će osigurati jednak položaj svim stranama u sudskim postupcima.

Svi sudski postupci javni su, ukoliko, za određene izuzetne situacije zakonom nije drugačije utvrđeno. Sve presude javno se objavljuju.

Ustanovljena je i sudska policija radi pomoći sudovima u Federaciji BiH u: osiguranju informacija, osiguranju prisustva svjedoka, privođenju optuženih osoba, održavanju reda u sudnici i sigurnosti suda te izvršavanju sudskih naloga.

Ustavni sud

Ustavni sud Federacije BiH sastoji se od devet sudija.

Osnovna funkcija Ustavnog suda je rješavanje sporova:

1. između kantona,
2. između kantona i federalne vlasti,
3. između grada i njegovog kantona ili federalne vlasti,
4. između općine i grada,
5. između općina i njihovih kantona ili federalne vlasti i
6. između institucija federalne vlasti ili unutar pojedinih institucija federalne vlasti.

Odluke Ustavnog suda konačne su i obavezujuće.

Vrhovni sud

Vrhovni sud Federacije BiH je najviši žalbeni sud Federacije BiH, uključujući i odlučivanje o žalbama na odluke kantonalnih sudova u vezi sa pitanjima koja se tiču Ustava, zakona i drugih propisa.

Vrhovni sud ima i izvorne nadležnosti utvrđene federalnim zakonima.

Presude Vrhovnog suda konačne su i obavezujuće.

Broj sudija Vrhovnog suda utvrđuje se zakonom Federacije BiH prema potrebi, s tim da ne može biti manji od devet sudija.

KANTONALNE VLASTI

Svaki kanton preduzima sve potrebne mjere zaštite ljudskih prava i sloboda navedenih u Ustavu Federacije BiH i izvršava svoje obaveze vodeći računa o nacionalnom sastavu stanovništva u svakoj općini.

Svaki kanton ima ustav. Ustavi kantona moraju biti u skladu sa Ustavom Federacije BiH.

Zakonodavna tijela kantona

Skupština kantona je zakonodavno tijelo kantona koje se sastoji od jednog doma, čiji je broj poslanika utvrđen u odnosu na nacionalnu strukturu stanovništva, ali koji ne može biti manji od 30 niti veći od 50 poslanika.

Poslanici u zakonodavnom tijelu kantona imaju dvogodišnji mandat i uživaju poslanički imunitet. Poslanike u zakonodavnom tijelu kantona biraju birači na demokratskim općim i neposrednim izborima, tajnim glasanjem, na cijeloj teritoriji kantona.

Izvršna vlast kantona

Vlada kantona

Organizacija kantonalne vlade uređuje se u skladu sa kantonalnim ustavom, tako da vlada odražava nacionalni sastav stanovništva kao cjeline, s tim da u svakom slučaju osigurava zastupljenost konstitutivnih naroda.

Kantonalno sudstvo

Svaki kanton ima sudove koji imaju izvornu nadležnost u stvarima koje ne spadaju u nadležnost općinskih sudova i druge nadležnosti utvrđene zakonom i koji odlučuju po žalbama na presude općinskih sudova.

Kantonalne sudije predlaže kantonalni predsjednik iz redova uglednih pravnika, a bira ih većinom glasova kantonalno zakonodavno tijelo, s tim da nacionalna struktura sudstva u cjelini odražava nacionalnu strukturu stanovništva tog kantona.

OPĆINSKE VLASTI

Općine u Federaciji su autonomne zajednice u kojim se ostvaruje lokalna samouprava. Osnove lokalne samouprave uređene su federalnim zakonom o lokalnoj samoupravi, s tim da se kantonima ostavlja da urede ovu oblast svojim zakonima.

Općinsko vijeće

Svaka općina ima općinsko vijeće. Mandat članova općinskog vijeća je dvije godine. Općinske vijećnike biraju, demokratskim putem, birači na neposrednim tajnim izborima na cijelom području općine. Svaki birač ima pravo glasati za bilo koju registriranu stranku. Svaka stranka će dobiti broj vijećničkih mjesta srazmjerno procentu osvojenih od ukupnog broja važećih glasova. Svaki birač može biti biran za općinskog vijećnika.

Općinsko vijeće u okviru svoje nadležnosti:

1. priprema i dvotrećinskom većinom glasova usvaja statut općine, koji mora biti u skladu sa Ustavom, kantonalnim ustavom i kantonalnim zakonodavstvom,

2. bira općinskog načelnika,
3. usvaja općinski budžet i donosi propise o oporezivanju

Općinski načelnik

Općinski načelnik je nadležan za:

1. imenovanje i smjenjivanje općinskih službenika,
2. provođenje općinske politike, izvršavanje općinskih propisa

Općinski sudovi

Općina ima sudove, koji se mogu osnovati u saradnji sa drugim općinama. Općinski sudovi imaju izvornu nadležnost za sve građanske i krivične stvari.

Sudije općinskih sudova imenuje predsjednik najvišeg kantonalnog suda nakon konsultacija sa općinskim načelnikom. Općinske sudije bit će u službi do dobi od 70 godina, osim ako ne podnesu ostavku ili ne budu smijenjeni konsenzusom sudija najvišeg kantonalnog suda.

GRADSKE VLASTI

Grad je posebna jedinica lokalne uprave i samouprave.

Ustavom Federacije je utvrđeno da se za područje dvije ili više općina koje su urbano i teritorijalno povezane svakodnevnim potrebama građana formira grad kao jedinica lokalne uprave i samouprave, u skladu sa federalnim zakonom.

Grad ostvaruje prihode oporezivanjem, zaduživanjem i na drugi način.

Gradsko vijeće

Grad ima gradsko vijeće čiji sastav čini jednak broj vijećnika iz svake općine, a broj vijećnika, postupak izbora i trajanje mandata utvrđuju se statutom.

Gradsko vijeće ne može imati manje od 15, a niti više od 30 vijećnika.

Gradsko vijeće:

1. priprema i dvotrećinskom većinom usvaja statut grada,
2. bira gradonačelnika,
3. donosi budžet grada

Gradonačelnik

Gradonačelnik je odgovoran za:

1. imenovanje i smjenjivanje gradskih funkcionera,
2. provođenje gradske politike i izvršavanje gradskih propisa,
3. osiguranje saradnje gradskih funkcionera sa ombudsmenima,
4. podnošenje izvještaja gradskom vijeću.

RADNI ODNOSI

OSNOVNE ODREDBE

Zakonom o radu uređuje se zaključivanje ugovora o radu, radno vrijeme, plaće, prestanak ugovora o radu, ostvarivanje prava i obaveza iz radnog, zaključivanje kolektivnih ugovora, mirno rješavanje kolektivnih radnih sporova i druga pitanja iz radnog odnosa, ako drugim zakonom ili međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno.

Stupanjem na rad radnika na osnovu zaključenog ugovora o radu zasniva se **radni odnos**.

Poslodavac je fizičko ili pravno lice koje radniku daje posao, na osnovu ugovora o radu.

Radnik je fizičko lice koje je zaposleno na osnovu ugovora o radu.

Zabranjena je diskriminacija radnika kao i lica koje traži zaposlenje, s obzirom na spol, spolno opredjeljenje, bračno stanje, porodične obaveze, starost, invalidnost, trudnoću, jezik, vjeru, političko i drugo mišljenje, nacionalnu pripadnost, socijalno porijeklo, imovno stanje, rođenje, rasu, boju kože, članstvo ili nečlanstvo u političkim strankama i sindikatima, zdravstveni status ili neko drugo lično svojstvo.

Radnici imaju pravo, po svom slobodnom izboru, organizovati **sindikat**, te se u njega učlaniti u skladu sa statutom ili pravilima tog sindikata.

Poslodavci imaju pravo, po svom slobodnom izboru, da formiraju **udruženje poslodavaca**, te da se u njega učlane u skladu sa statutom ili pravilima tog udruženja.

Poslodavcima ili udruženjima poslodavaca koji djeluju u sopstveno ime ili putem nekog drugog lica, člana ili zastupnika, se zabranjuje:

1. mješanje u uspostavljanje, funkcionisanje ili upravljanje sindikatom
2. zagovaranje ili pružanje pomoći sindikatu sa ciljem kontroliranja takvog sindikata.

Kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu ne mogu se utvrditi nepovoljnija prava od prava utvrđenih ovim zakonom.

Radni odnos zasniva se zaključivanjem ugovora o radu, a nakon provođenja procedure prijema odnosno nakon provedene procedure obaveznog javnog oglašavanja za prijem u radni odnos.

Zaključivanje ugovora o radu

Ugovor o radu zaključuje se u **pisanoj** formi.

Uvjeti za zaključivanje ugovora o radu

Sa licem mlađim od 15 godina života ne može se zaključiti ugovor o radu, niti se ono može zaposliti na bilo koju vrstu poslova. Lice između 15 i 18 godina – maloljetnik, može zaključiti ugovor o radu odnosno zaposliti se uz saglasnost zakonskog zastupnika i pod uvjetom da od ovlaštenog ljekara ili nadležne zdravstvene ustanove pribavi ljekarsko uvjerenje kojim dokazuje da ima opću zdravstvenu sposobnost za rad.

Probni rad

Prilikom zaključivanja ugovora o radu može se ugovoriti probni rad. Probni rad ne može trajati duže od **6 mjeseci**. Otkazni rok traje najmanje sedam dana.

Ugovor o radu na neodređeno i određeno vrijeme

Ugovor o radu zaključuje se:

1. na neodređeno vrijeme
2. na određeno vrijeme

Ugovor o radu koji ne sadrži podatak u pogledu trajanja, smatrat će se ugovorom na neodređeno vrijeme.

Ugovor o radu na određeno vrijeme ne može se zaključiti na period duži od **tri** godine. Ukoliko radnik izričito ili prećutno obnovi ugovor o radu na određeno vrijeme sa istim poslodavcem odnosno izričito ili prećutno zaključi s istim poslodavcem uzastopno ugovore o radu na određeno vrijeme na period duži od tri godine **bez prekida**, takav ugovor smatrat će se ugovorom o radu na neodređeno vrijeme.

Prekidom ugovora o radu se ne smatraju prekidi nastali zbog:

- godišnjeg odmora
- privremene spriječenosti za rad
- porođajnog odsustva
- odsustvo sa rada u skladu sa zakonom, kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu
- perioda između otkaza ugovora o radu i dana povratka na radno mjesto na osnovu odluke suda ili drugog organa u skladu sa zakonom, kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu
- odsustvo sa rada uz saglasnost poslodavca
- perioda do 60 dana između ugovora o radu sa istim poslodavcem osim ako kolektivnim ugovorom nije utvrđen duži period

Sadržaj zaključenog ugovora o radu

Ugovor o radu zaključuje se u pismenoj formi i sadrži sljedeće podatke:

1. Naziv i sjedište poslodavca
2. Ime i prezime, prebivalište odnosno boravište radnika
3. Trajanje ugovora o radu
4. Dan otpočinjanja rada
5. Mjesto rada
6. Radno mjesto na koje se radnik zapošljava i opis poslova
7. Dužina i raspored radnog vremena
8. Plaća, dodacima na plaću te periodima isplate
9. Naknada plaće
10. Trajanje godišnjeg odmora
11. Otkazni rokovi
12. Druge podatke u vezi sa uslovima rada

Umjesto podataka iz tački 7-11 može se naznačiti odgovarajući zakon, kolektivni ugovor ili pravilnik o radu kojim su uređena ta pitanja.

OBRAZOVANJE, OSPOSOBLJAVANJE I USAVRŠAVANJE ZA RAD

Poslodavac u skladu sa potrebama rada može omogućiti radniku obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje za rad, a radnik je obavezan, u skladu sa svojim sposobnostima i potrebama rada, obrazovati se, osposobljavati i usavršavati se za rad.

Prijem pripravnika

Radi stručnog osposobljavanja za samostalan rad, poslodavac može zaključiti ugovor o radu sa pripravnikom.

Pripravnikom se smatra lice sa završenom srednjom ili višom školom, odnosno fakultetom koje prvi put zasniva radni odnos u tom zanimanju, a koje je prema zakonu, obavezno položiti stručni ispit ili mu je za rad u zanimanju potrebno prethodno radno iskustvo.

Ugovor o radu sa pripravnikom zaključuje se na određeno vrijeme, a najduže godinu dana, ako zakonom nije drugačije određeno.

Za vrijeme obavljanja pripravničkog staža pripravnik ima pravo na 70% plaće utvrđene za poslove za koje se osposobljava.

Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa

Ako je stručni ispit ili radno iskustvo utvrđeno zakonom ili pravilnikom o radu uvjet za obavljanje poslova određenog zanimanja, poslodavac može lice koje je završilo školovanje za takvo zanimanje primiti na stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa.

Vrijeme stručnog osposobljavanja računa se u pripravnički staž i u radno iskustvo utvrđeno kao uvjet za rad u određenom zanimanju i može trajati najduže onoliko vremena koliko traje pripravnički staž.

Licu za vrijeme stručnog osposobljavanja se osigurava odmor u toku rada, dnevni odmor između 2 uzastopna radna dana i sedmični odmor.

Ugovor o stručnom osposobljavanju zaključuje se u pisanoj formi.

Lice na stručnom osposobljavanju ima pravo na zdravstveno osiguranje kako je to utvrđeno propisima za nezaposlena lica, a prava po osnovu osiguranja za slučaj povrede na radu i profesionalnog oboljenja osigurava poslodavac u skladu sa propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju.

RADNO VRIJEME

Puno radno vrijeme

Puno radno vrijeme radnika traje 40 sati sedmično, ako zakonom, kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu nije određeno u kraćem trajanju.

Nepuno radno vrijeme

Radnik koji je zaključio ugovor sa nepunim radnim vremenom, može zaključiti više takvih ugovora, kako bi na taj način ostvario puno radno vrijeme. Radnik koji sa nepunim radnim vremenom prava iz radnog odnosa ostvaruje zavisno od dužine radnog vremena u skladu s kolektivnim ugovorom, pravilikom o radu ili ugovorom o radu.

Skraćeno radno vrijeme

Na poslovima na kojima nije moguće zaštititi radnika od štetnih uticaja ni uz primjenu mjera sigurnosti, radno vrijeme se skraćuje srazmjerno štetnom uticaju uvjeta rada na zdravlje i radnu sposobnost radnika (rendgen aparat).

Skraćeno radno vrijeme izjednačava se sa punim radnim vremenom kod ostvarivanja prava na plaću i drugih prava po osnovu rada i u vezi s radom.

Prekovremeni rad

U slučaju više sile (požar, poplava, zemljotres) i iznenadnog povećanja obima posla, kao i u drugim sličnim slučajevima neophodne potrebe, radnik je obavezan da na zahtjev poslodavca radi duže od punog radnog vremena **ali najviše do 8 sati sedmično**.

Prekovremeni rad nije dozvoljen maloljetnom radniku, trudnici, makci odnosno usvojitelju djeteta do 3 godine života, kao i samohranom roditelju,

samohranom usvojitelju i licu kojem je na osnovu rješenja nadležnog organa dijete povjereno na čuvanje i odgoj, do 6 godina života djeteta .

Trudnica, majka odnosno usvojitelj djeteta do tri godine života, kao i samohrani roditelj, samohrani usvojitelj i lice kojem je na osnovu rješenja nadležnog organa dijete povjereno na čuvanje i odgoj, do 6 godina života djeteta može raditi prekovremeno ako da pisanu izjavu o dobrovoljnom pristanku na takav rad.

Preraspodjela radnog vremena

Ako priroda posla to zahtijeva, puno i nepuno radno vrijeme može se prerasporediti tako da u jednom vremenskom razdoblju traje duže, a u drugom kraće od punog radnog vremena, s tim što prosječno radno vrijeme ne može biti duže od 52 sata sedmično, a za sezonske poslove najduže 60 sati sedmično.

Ako je uvedena preraspodjela radnog vremena, prosječno radno vrijeme u toku kalendarske godine ili drugog perioda ne može biti duže od punog ili nepunog radnog vremena.

Noćni rad

Noćnim radom se smatra radno vrijeme između 22 sata uvečer i 6 sati ujutro, a u poljoprivredi između 22 sata i 5 sati ujutro.

Zabranjen je noćni rad maloljetnih radnika sem u izuzetnim slučajevima više sile.

Zabranjen je noćni rad trudnica, počev od 6 mjeseca trudnoće, majki i usvojitelja, kao i lice kojem je na osnovu rješenja nadležnog organa dijete povjereno na čuvanje i odgoj i to do navršene 2 godine djeteta.

ODMORI I ODSUSTVA

Odmori

Radnik koji radi duže od 6 sati dnevno, ima pravo na **odmor u toku radnog vremena** u trajanju od najmanje **30 minuta**. Vrijeme odmora ne računa se u radno vrijeme.

Radnik ima pravo na **dnevni odmor** u trajanju od najmanje **12 sati** neprekidno.

Radnik ima pravo na **sedmični odmor** u trajanju od najmanje **24 sata** neprekidno.

Godišnji odmor

Radnik za svaku kalendarsku godinu ima pravo na plaćeni godišnji odmor u trajanju od najmanje **20 radnih dana**, a najduže **30 radnih dana**. Maloljetni radnik ima pravo na najmanje **24 radna dana**.

Izuzetno, godišnjo odmor može da traje i duže od 30 radnih dana prema uslovima rada.

Radnik koji se prvi put zaposli ili koji ima prekid rada između dva radna odnosa duži od 15 dana, stiče pravo na godišnji odmor nakon 6 mjeseci neprekidnog rada.

Ako radnik nije stekao pravo na puni godišnji odmor, ima pravo na najmanje jedan dan godišnjeg odmora za svaki navršeni mjesec dana rada.

Trajanje godišnjeg odmora duže od najkraćeg propisanog zakonom reguliše se pravilnikom o radu, kolektivnim ugovorom ili ugovorom o radu.

Godišnji odmor se može koristiti u **dva dijela**.

Prvi dio se koristi u trajanju od najmanje 12 dana u toku kalendarske godine, a drugi dio najkasnije do 30 juna naredne godine.

Radnik ima pravo jedan dan godišnjeg odmora koristiti kad on to želi, uz obavezu da o tome obavijesti poslodavca najmanje 3 dana prije njegovog korištenja.

Radniku se ne može uskratiti pravo na godišnji odmor, niti se on tog prava može odreći, niti mu se može izvršiti isplata naknade umjesto korištenja godišnjeg odmora, osim u slučaju prestanka ugovora o radu, a godišnji odmor radnik nije iskoristio krivicom poslodavca.

Odsustva sa rada

Plaćeno odsustvo

Radnik ima pravo na odsustvo sa rada uz naknadu plaće- plaćeno odsustvo, do **sedam radnih dana** u toku kalendarske godine u slučajevima:

- stupanja u brak
- porođaja supruge
- teže bolesti i smrt člana uže porodice odnosno domaćinstva
- dobrovoljno davanje krvi
- za vrijeme obrazovanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja

Radnik ima pravo na plaćeno odsustvo i u drugim slučajevima i za vrijeme utvrđeno propisima kantona, ukoliko je to predviđeno kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu.

Neplaćeno odsustvo

Poslodavac može radniku, na njegov pisani zahtjev odobriti odsustvo sa rada bez naknade plaće – neplaćeno odsustvo.

Poslodavac je dužan omogućiti radniku odsustvo sa rada do **četiri radna dana** u jednoj kalendarskoj godini za zadovoljavanje vjerskih odnosno tradicijskih potreba, s tim što se dva dana koriste uz naknadu plaće, a dva bez naknade plaće.

Na neplaćenom odsustvu sa rada, sva prava i obaveze radnika miruju.

ZAŠTITA RADNIKA

Radnici imaju pravo i obavezu da koriste sve mjere zaštite predviđene propisima o sigurnosti i zdravlju na radu i drugim važećim propisima.

Poslodavac je dužan da omogući radniku da se upozna sa propisima o radnim odnosima i propisima u vezi sa sigurnošću i zdravljem na radu.

Zaštita maloljetnika

Maloljetnik ne može da radi na naročito teškim poslovima, radovima pod zemljom ili pod vodom.

Zaštita žena

Žena ne može biti zaposlena pod zemljom (u rudnicima) osim u slučaju ako je zaposlena na rukovodećem mjestu koje ne zahtjeva fizički rad ili u službama zdravstvene i socijalne zaštite. Poslodavac ne može odbiti za zaposli ženu zbog trudnoće ili joj zbog tog stanja otkazati ugovor o radu.

Porodajno odsustvo

Za vrijeme trudnoće, porođaja i njege djeteta, žena ima pravo na porodajno odsustvo u trajanju od jedne godine neprekidno.

Žena može da otpočne porodajno odsustvo 28 dana prije očekivanog datuma porođaja. Žena može koristiti kraće porodajno odsustvo, ali ne kraće od 42 dana poslije porođaja. Ako žena rodi mrtvo dijete, ili dijete umre prije isteka porodajnog odsustva, ima pravo da produži porodajno odsustvo za onoliko vremena koliko je, prema analizi ovlaštenog ljekara, potrebno da se oporavi od porođaja i psihičkog stanja prouzrokovanog gubitkom djeteta, a najmanje 45 dana od porođaja odnosno od smrti djeteta, za koje vrijeme joj pripadaju sva prava po osnovu porodajnog odsustva.

Jedan roditelj može da odsustvuje sa rada do tri godine života djeteta, ako je to predviđeno kolektivnim ugovorom ili pravilnikom o radu.

Zaštita radnika u slučaju privremene spriječenosti za rad zbog povrede na radu ili profesionalnog oboljenja

Radniku koji je pretrpio povredu na radu ili je obolio od profesionalne bolesti, poslodavac ne može otkazati ugovor o radu za vrijeme privremene spriječenosti za rad zbog liječenja ili oporavka, osim ako je počinio teži prijestup ili težu povredu radne obaveze iz ugovora o radu.

PLAĆA I NAKNADE PLAĆA

Plaće

Plaća radnika utvrđuje se kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu i ugovorom o radu.

Plaća za obavljeni rad i vrijeme provedeno na radu sastoji se od osnovne plaće, dijela plaće za radni učinak i uvećane plaće u skladu sa kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu i ugovorom o radu.

Plaća se isplaćuje nakon obavljenog rada, u periodima isplate koji ne mogu biti duži od 30 dana.

Pojedinačne isplate plaće nisu javne.

Naknada plaće

Radnik ima pravo na naknadu plaće za period u kojem ne radi (godišnji odmor, privremena spriječenost za rad, porođajno odsustvo, plaćeno odsustvo i sl.)

NAKNADA ŠTETE

Radnik koji na radu ili u vezi sa radom namjerno ili iz krajnje nepažnje prouzrokuje štetu poslodavcu, dužan je štetu nadoknaditi. Ako štetu prouzrokuje više radnika, svaki radnik odgovara za dio štete koju je prouzrokovao.

PRESTANAK UGOVORA O RADU

Način prestanka ugovora o radu

Ugovor o radu prestaje:

1. Smrću radnika
2. Kad radnik navrši 65 godina života i 15 godina staža osiguranja, ako se poslodavac i radnik drugačije ne dogovore,
3. Kada radnik navrši 40 godina staža osiguranja ako se poslodavac i radnik drugačije ne dogovore,
4. Danom dostavljanja pravosnažnog rješenja o priznavanju prava na invalidsku penziju zbog gubitka radne sposobnosti
5. Otkazom ugovora o radu
6. Istekom vremena na koji je zaključen ugovor o radu na određeno vrijeme
7. Ako radnik bude osuđen na izdržavanje kazne zatvora u trajanju dužem od tri mjeseca-danom stupanja na izdržavanje kazne
8. Ako radniku bude izrečena mjera bezbjednosti, vaspitna ili zaštitna mjera u trajanju dužem od tri mjeseca-početkom primjene te mjere
9. Pravosnažnom odlukom nadležnog suda koja ima za posljedicu prestanak radnog odnosa

Otkaz ugovora o radu

Poslodavac može otkazati ugovor o radu **uz propisani otkazni rok** ako:

1. je takav otkaz opravdan iz ekonomskih, tehničkih ili organizacijskih razloga
2. radnik nije u mogućnosti da izvršava svoje obaveze iz radnog odnosa

Bez poštivanja otkaznog roka, poslodavac može otkazati ugovor o radu

1. u slučaju da je radnik odgovoran za teži prijestup
2. za težu povredu radnih obaveza iz ugovora o radu

U slučaju lakših povreda, ugovor se ne može otkazati bez prethodnog pismenog upozorenja radniku.

Radnik može otkazati ugovor o radu bez obaveze poštivanja otkaznog roka u slučaju da je poslodavac odgovoran za prijestup ili povredu obaveza iz ugovora o radu.

U slučaju otkazivanja ugovora o radu, radnik ima sva prava u skladu sa zakonom, kao da je ugovor nezakonito otkazan od strane poslodavca.

Forma i trajanje otkaznog roka

Otkaz se daje u **pisanoj formi**.

Poslodavac je obavezan u pisanoj formi obrazložiti otkaz radniku.

Otkazni rok ne može biti kraći od **7 dana** u slučaju da radnik otkazuje ugovor o radu, niti kraći od **14 dana** u slučaju da poslodavac otkazuje ugovor o radu.

OSTVARIVANJE PRAVA I OBAVEZA IZ RADNOG ODNOSA

Zaštita prava iz radnog odnosa

Radnik koji smatra da mu je poslodavac povrijedio neko pravo iz radnog odnosa, može u roku od 30 dana od dana dostavljanja odluke kojom je povrijeđeno njegovo pravo, odnosno od dana saznanja za povredu prava zahtijevati od poslodavca ostvarivanje tog prava.

Mirno rješavanje spora

Pravilnikom o radu može se predvidjeti postupak mirnog rješavanja radnog spora. U slučaju mirnog rješavanja radnog spora, rok za podnošenje zahtjeva nadležnom sudu teče od dana okončanja ovog postupka.

Pravilnik o radu

Poslodavac koji zapošljava više od 30 radnika, donosi i objavljuje pravilnik o radu, kojim se uređuju plate, organizacija rada, i druga pitanja iz radnih odnosa u skladu sa zakonom.

Pravilnik se objavljuje na oglasnoj tabli poslodavca, a stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja.

Kolektivni ugovori

Kolektivni ugovor može se zaključiti kao opći, granski i pojedinačni (kod poslodavca).

Opći kolektivni ugovor zaključuju se za teritoriju Federacije BiH, a granski kolektivni ugovori za teritoriju Federacije BiH ili za područje jednog ili više kantona.

Kolektivni ugovor zaključuje se u pisanoj formi.

Kolektivni ugovor primjenjuje se do zaključivanja novog kolektivnog ugovora.

Kolektivnim ugovorom uređuju se prava i obaveze ugovornih strana, te prava i obaveze iz radnog odnosa.

Štrajk

Sindikata ima pravo pozvati na štrajk i provesti ga sa svrhom zaštite i ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava i interesa svojih članova. Štrajk se može organizovati samo u skladu sa Zakonom o štrajku, pravilima sindikata i kolektivnim ugovorom. Štrajk ne može započeti prije okončanja postupka mirnjenja predviđenog ovim zakonom, odnosno prije provođenja drugog postupka mirnog rješavanja spora o kojem su se strane sporazumjele.

Privremeni i povremeni poslovi

Za obavljanje privremenih i povremenih poslova zaključuje se ugovor o obavljanju privremenih i povremenih poslova pod uslovima:

- da su privremeni poslovi predviđeni pravilnikom o radu ili kolektivnim ugovorom
- da ovi poslovi ne predstavljaju poslove za koje se zaključuje ugovor o radu na određeno ili neodređeno vrijeme, sa punim ili nepunim radnim vremenom i da ne traju duže od 60 dana u toku kalendarske godine.

Za obavljanje privremenih i povremenih poslova zaključuje se ugovor u pismenoj formi a sadrži: vrstu, način, rok izvršenja poslova i iznos naknade za izvršeni posao.

ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI

ORGANI ZDRAVSTVENIH USTANOVA

Organ upravljanja u zdravstvenim ustanovama

Upravni odbor upravlja zdravstvenom ustanovom.

Organ rukovođenja zdravstvenom ustanovom

Direktor rukovodi zdravstvenom ustanovom.

Direktora imenuje i razrješava upravni odbor na osnovu konkursa i po isteku mandata isto lice može ponovo biti izabrano za direktora po osnovu konkursa.

OSTALI ORGANI

Stručno vijeće

Stručno vijeće zdravstvene ustanove je savjetodavni organ direktora.

Stručno vijeće imenuje direktor na prijedlog šefova organizacionih jedinica uz ravnopravnu zastupljenost oba pola.

Etički komitet

Organ koji osigurava obavljanje djelatnosti ustanove na načelima etike i medicinske deontologije (moralne vrijednosti).

Komisija za lijekove

Obavlja sve aktivnosti vezane za primjenu lijekova i medicinskih sredstava u zdravstvenoj ustanovi a naročito se stara da se primjenjuju lijekovi koji se nalaze na listi dozvoljenih lijekova, o rokovima trajanja, potrošnji lijekova i dr.

Komisija za poboljšanje kvaliteta i sigurnosti zdravstvenih usluga

Stručno tijelo zdravstvenih ustanova koje obavlja poslove uspostave sistema poboljšanja kvaliteta i sigurnosti zdravstvenih usluga u zdravstvenoj ustanovi kao i druge poslove utvrđene propisima o sistemu poboljšanja kvaliteta, sigurnosti i akreditaciji u zdravstvu.

Komisija za prigovore pacijenata

U slučaju kada pacijent uloži prigovor direktoru zdravstvene ustanove, Komisija za prigovore koja utvrđuje sve bitne okolnosti i činjenice iz prigovora.

AKTI ZDRAVSTVENIH USTANOVA

Akti zdravstvenih ustanova su STATUT i drugi opći akti.

Statut je osnovni opći akt kojim se uređuje:

- Organizacija zdravstvene ustanove (naziv, sjedište, pečat)
- način odlučivanja direktora i U.O.
- prava i obaveze direktora i U.O.
- druga pitanja vezana za obavljanje zdravstvene djelatnosti

Statut podliježe obaveznoj saglasnosti osnivača.

Pored statuta, u zdravstvenim ustanovama se donose i drugi opći akti kao što su Pravilnik o radu, Pravilnik o plaćama, Pravilnik o zaštiti na radu i drugi.

ORGANIZACIJA RADA I RADNO VRIJEME

Zdravstvene ustanove su obavezne neprekidno pružati zdravstvenu zaštitu, radom u :

- jednoj, dvije ili više smjena,
- dvokratnim radnim vremenom,
- prilagođavanje radnog vremena prema potrebama stanovništva
- pripravošću (ne mora biti prisutan ali mora biti dostupan, pripravan)
- dežurstvom (mora biti prisutan nakon redovnog radnog vremena)

Zdravstveni radnici ne mogu napustiti rano mjesto dok ne dobiju zamjenu iako je njihovo radno vrijeme isteklo.

Početak, završetak i raspored radnog vremena propisuje kantonalno ministarstvo.

ORGANIZACIJA ZDRAVSTVENE ZAŠTITE

Zdravstvena djelatnost predstavlja organizovano pružanje zdravstvene zaštite kroz rad zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika u okviru zdravstvenih ustanova, odnosno privatne prakse.

Zdravstvena djelatnost se provodi kao **primarna, specijalističko-konsultativna i bolnička** zdravstvena djelatnost i djelatnost **javnog zdravstva**.

Zdravstvena djelatnost obavlja se na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene zaštite, te na nivou federalnih i kantonalnih zdravstvenih zavoda.

Poseban oblik zaštite zdravlja stanovništva se ostvaruje organizacijom **javnog zdravstva**.

Zdravstvenu djelatnost obuhvata i komplementarno obavljanje **alternativne medicine** od zdravstvenih radnika na način i pod uslovima propisanim ovim zakonom.

VRSTE ZDRAVSTVENIH USTANOVA

ZDRAVSTVENE USTANOVE PRIMARNE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE

1. Dom zdravlja
2. Ambulanta porodične medicine
3. Centar za mentalno zdravlje u zajednici
4. Centar za fizikalnu rehabilitaciju
5. Ustanova za hitnu medicinsku pomoć
6. Ustanova za zdravstvenu njegu u kući
7. Apoteka
8. Ustanova za palijativnu njegu
9. Zdravstvena zaštita u ustanovama socijalne zaštite

ZDRAVSTVENE USTANOVE SEKUNDARNE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE

1. Poliklinika
2. Centar za dijalizu
3. Bolnica
4. Lječilište
5. Zavod

ZDRAVSTVENE USTANOVE TERCIJARNE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE

ZDRAVSTVENE USTANOVE U KOJIMA SE IZVODI NASTAVA

FEDERALNI I KANTONALNI ZDRAVSTVENI ZAVODI

FEDERALNI ZDRAVSTVENI ZAVODI

1. Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH
2. Zavod za transfuzijsku medicinu Federacije BiH

KANTONALNI ZDRAVSTVENI ZAVODI

1. Kantonalni zavod za javno zdravstvo
2. Zavod za medicinu rada kantona
3. Zavod za bolesti ovisnosti kantona
4. Zavod za sportsku medicinu kantona

REFERALNI CENTAR

Za obavljanje najsloženijih oblika zdravstvene zaštite. Može biti zdravstvena ustanova ili dio ZU.

ZAKON O ZDRAVSTVENOM OSIGURANJU

ZDRAVSTVENO OSIGURANJE I VRSTE

Zdravstveno osiguranje čini jedinstven sistem u okviru koga građani ulaganjem sredstava osiguravaju pravo na zdravstvenu zaštitu i druge oblike osiguranja, a na načelima **uzajamnosti** i **solidarnosti** u okviru kantona.

Vrste zdravstvenog osiguranja:

1. **Obavezno** zdravstveno osiguranje
2. **Prošireno** zdravstveno osiguranje
3. **Dobrovoljno** zdravstveno osiguranje

Pravo na obavezno zdravstveno osiguranje imaju lica u radnom odnosu i lica koja vrše određene djelatnosti – osiguranici i članovi porodice osiguranika u skladu sa zakonom.

V OSIGURANA LICA I OSIGURANA PRAVA

a) Osiguranici

1. lica u radnom odnosu
2. lica koja obavljaju privrednu i neprivrednu djelatnost ličnim radom
3. lica vlasnici privatnih preduzeća
4. zemljoradnici
5. korisnici penzija
6. nezaposlena lica koja su prijavljena birou za zapošljavanje
7. djeca koja su navršila 15 godina a nisu završila osnovno školovanje
8. Ratni vojni invalidi i invalidi rada
9. pripadnici vojske Federacije i pripadnici MUP-a
10. vrhunski sportisti ako nisu osigurani
11. lica imenovana na stalne dužnosti u organima državne i sudske vlasti
12. državljani Federacije zaposleni u stranim organizacijama sa sjedištem na teritoriji Federacije
13. lica s prebivalištem u Federaciji zaposlena u inostranstvu a nemaju osiguranje inostrane ustanove i drugi

b) Članovi porodice osiguranika

1. supružnik
2. djeca (bračna, vanbračna, usvojena i pastorčad)
3. roditelji (otac, majka, očuh, maćeha) ako ih osiguranik izdržava
4. unuci, braća, sestre, djed, baka ako su nesposobni za rad i ako ih osiguranik izdržava

PRAVA IZ OBAVEZNOG ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA

1. Osiguranicima pripada:

- zdravstvena zaštita
- naknada plaća
- naknada putnih troškova u vezi sa korištenjem zdravstvene zaštite

2. Članovima porodice osiguranika

- zdravstvena zaštita
- naknada putnih troškova u vezi sa korištenjem zdravstvene zaštite

SREDSTVA ZA FINANSIRANJE OBAVEZNOG ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA

1. doprinosi iz plaća radnika
2. doprinosi na prihod lica koji obavljaju djelatnost ličnim radom
3. doprinosi iz penzija i invalidnina
4. doprinosa za nezaposlene građane
5. doprinosa iz prihoda od autorskih prava, патената i tehničkih unapređenja
6. doprinosa iz prihoda od izdavanja ploča, video kasete...
7. doprinosa iz dohotka od poljoprivredne djelatnosti
8. sredstva budžeta kantona i općine
9. prihoda od donacija, pomoći, taksi, kamata...

PROŠIRENO I DOBROVOLJNO ZDRAVSTVENO OSIGURANJE

Pored obaveznog zdravstvenog osiguranja postoji prošireno i dobrovoljno.

Prošireno zdravstveno osiguranje – zakonodavno tijelo kantona odlukom će odrediti vidove zdravstvene zaštite, odnosno prava i pogodnosti koja se dobivaju proširenim osiguranjem, visinu doprinosa za prošireno zdravstveno osiguranje, uvjete i način pristupanja.

Za provođenje proširenog zdravstvenog osiguranja obrazuju se posebni fondovi.

Dobrovoljno zdravstveno osiguranje znači da građani mogu za sebe i za članove porodice osigurati dodatna prava iz zdravstvene zaštite koja nisu obuhvaćena obaveznim zdravstvenim osiguranjem.

Uvjete i način korištenja utvrđuju Zavodi dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja.

ZAKON O PENZIJSKOM I INVALIDSKOM OSIGURANJU

Penzijsko i invalidsko osiguranje može biti **obavezno i dobrovoljno**.

Osiguranicima se na **načelima uzajamnosti i solidarnosti** obavezno osiguravaju prava za slučaj starosti ili invalidnosti, a članovima njihovih porodica pravo za slučaj smrti osiguranika odnosno korisnika penzije.

PRAVA IZ PIO-a

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja su:

1. pravo na starosnu penziju
2. pravo na invalidsku penziju
3. pravo na porodičnu penziju
4. pravo osiguranika sa promjenjenom radnom sposobnošću
5. pravo po osnovu fizičke onesposobljenosti

Prava iz PIO-a su neotuđiva, lična i materijalna i ne mogu se prenijeti na drugog niti se mogu naslijediti.

Prava iz PIO-a ne mogu zastariti.

Starosna penzija

Pravo na starosnu penziju ima osiguranik kada navrši 65 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja, odnosno najmanje 20 godina penzijskog staža ili kada navrši 40 godina staža osiguranja bez obzira na godine života.

Visina starosne penzije određuje se tako što se lični bodovi osiguranika pomnože sa vrijednošću općeg boda na dan ostvarivanja prava.

Prava po osnovu invalidnosti

- invalidnost
- promjena radne sposobnosti
- gubitak radne sposobnosti
- povreda na radu, profesionalna bolest, povreda van rada i bolest

Invalidnost kod osiguranika u obaveznom osiguranju postoji kada se utvrdi da je, zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju koje se ne mogu otkloniti liječenjem ili medicinskom rehabilitacijom, nastala promjenjena radna sposobnost ili gubitak sposobnosti za rad na radnom mjestu odnosno poslu koji je obavljao na dan ocjene radne sposobnosti ili koji je obavljao prije prestanka osiguranja.

Promjenjena radna sposobnost postoji kada osiguranik u obaveznom osiguranju, zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju, sa radnim naporom koji ne ugrožava njegovo zdravstveno stanje, ne može da radi na radnom mjestu odnosno poslu koji odgovara njegovoj stručnoj spremi odnosno radnoj sposobnosti stečenoj radom.

Gubitak radne sposobnosti (I kategorija invalidnosti) postoji kada se utvrdi da osiguranik u obaveznom osiguranju trajno nije sposoban za rad na radnom mjestu odnosno poslu koji je obavljao na dan ocjene radne sposobnosti.

Invalidska penzija

Osiguranik kod koga je utvrđena I kategorija invalidnosti stiče pravo na invalidsku penziju:

- ako je invalidnost prouzrokovana povredom na radu ili profesionalnom bolešću, bez obzira na dužinu penzijskog staža;
- ako je invalidnost prouzrokovana van rada ili bolešću pod određenim uslovima predviđenim zakonom.

Novčana naknada za fizičku onesposobljenost utvrđuje se prema procentu fizičke onesposobljenosti.

Prava osiguranika sa promjenjenom radnom sposobnošću

Osiguranik kod kojeg je utvrđena promjenjena radna sposobnost ima pravo na:

- raspoređivanje na drugo radno mjesto
- prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju
- novčanu naknadu u vezi sa promjenjenom radnom sposobnošću

Porodična penzija

Pravo na porodičnu penziju imaju članovi porodice umrlog osiguranika koji je na dan smrti ispunjavao uslove za starosnu ili invalidsku penziju i članovi porodice umrlog korisnika starosne ili invalidske penzije.

Članovima porodice umrlog osiguranika, odnosno korisnika penzije smatraju se:

- bračni supružnik (udovica odnosno udovac)
- razvedeni bračni supružnik ako mu je pravosnažnom sudskom presudom suda dosuđeno pravo na izdržavanje,
- dijete rođeno u braku ili van braka, te usvojeno dijete
- pastorak ukoliko ga je umrli osiguranik, odnosno korisnik penzije izdržavao
- dijete- unuče bez oba roditelja ukoliko ga je umrli osiguranik, odnosno korisnik penzije izdržavao

Porodična penzija se stiče pod određenim ispunjenim uslovima predviđenim zakonom kao što su godine života, redovno školovanje (do 26. godine života).

SREDSTVA ZA OSTVARIVANJE PRAVA IZ PIO-a

Sredstva za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja obezbjeđuju se iz:

- doprinosa
- budžeta Federacije
- budžeta Bosne i Hercegovine
- izdavanje u zakup i prodaje imovine nosioca osiguranja
- kamata na novčana sredstva
- usluga stručne službe nosioca osiguranja
- subvencija, donacija i drugih izvora u skladu sa zakonom,
- kreditnih i drugih sredstava.

ZAKON O PRAVIMA, OBAVEZAMA I ODGOVORNOSTIMA PACIJENATA

Zakonom o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata i propisima donijetim na osnovu ovog zakona, svakom pacijentu garantuju sljedeća **prava**:

- na dostupnost zdravstvene zaštite, uključujući i pravo na hitnu medicinsku pomoć,
- na informacije,
- na obaviještenost i učestvovanje u postupku liječenja,
- na slobodan izbor,
- na samoodlučivanje i pristanak, uključujući i zaštitu prava pacijenta koji nije sposoban dati pristanak,
- na povjerljivost informacija i privatnost,
- na tajnost podataka,
- na lično dostojanstvo,
- na sprečavanje i olakšavanje patnji i bola,
- na poštovanje pacijentovog vremena,
- na uvid u medicinsku dokumentaciju,
- na samovoljno napuštanje zdravstvene ustanove,
- pacijenta nad kojim se vrši medicinsko istraživanje
- na preventivne mjere i informisanje o očuvanju zdravlja,
- na prigovor,
- na naknadu štete,
- na prehranu u skladu sa svjetonazorom,
- na održavanje ličnih kontakata,
- na obavljanje vjerskih obreda.

Obaveze i odgovornosti pacijenata

Obaveze i odgovornosti pacijenata odnose se na:

- lično zdravlje,
- druge korisnike zdravstvenih usluga
- zdravstvene radnike i zdravstvene saradnike koji obezbjeđuju i omogućuju zdravstvene usluge
- širu društvenu zajednicu

Prigovor pacijenata

- Pacijent prigovor podnosi direktoru zdravstvene ustanove.
- Direktor bez odlaganja prigovor prosleđuje Komisiji za prigovore koja utvrđuje sve bitne okolnosti i činjenice iz prigovora najkasnije **u roku od tri dana** od dana podnošenja prigovora.
- Direktor donosi odluku najkasnije **u roku od sedam dana** od dana podnošenja prigovora.
- Pacijent koji nije zadovoljan odlukom direktora ima pravo zatražiti zaštitu svojih prava kod nadležnog **ministra zdravstva u roku od 15 dana** od dana prijema odluke.

L I T E R A T U R A:

- **Zbirka ustava Bosne i Hercegovine – JP NIO Službeni list BIH Sarajevo**
- **Zakon o radu (“Sl.novine Federacije BIH” broj 26/16, 89/18 i 44/22)**
- **Zakon o zdravstvenoj zaštiti (“Sl. novine F BIH” br.46/10 i 75/13)**
- **Zakon o zdravstvenom osiguranju (“Sl.novine F BIH” br.30/97, 7/02, 70/08, 48/11,100/14, 36/18 i 61/22)**
- **Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju (“Sl. novine Federacije BIH” broj 13/18, 93/19, 90/21 i 19/22)**
- **Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata (“Sl. novine F BIH” br.40/10)**